

10.33537/sobild.2023.15.1.5

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 05.11.2023
Kabul edildiği tarih: 15.01.2024

Article Info

Date submitted: 05.11.2023
Date accepted: 15.01.2024

BOURDIEU'NUN SINIF, HABİTUS VE BEĞENİ KAVRAMLARI: NETFLIX "AAAHH BELİNDA" FİLM ÖRNEĞİ

BOURDIEU'S CONCEPTS OF CLASS, HABITUS AND LIKE: NETFLIX "AAAHH BELINDA" FILM EXAMPLE

Buse Nur BOZKUŞ

Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD,
busenbozkus@gmail.com

Anahtar sözcükler

Pierre Bourdieu, Toplumsal sınıf eşitsizliği, Habitus, Film analizi

Keywords

Pierre Bourdieu, Social class inequality, Habitus, Film analysis

Öz

Günümüzde sembolik tüketimdeki artış medya metinlerinde de görünür hale gelmiştir. Bu yüzden bu metinlerde toplumsal sınıfa ait semboller de daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal bilimciler tarafından konu, inceleme alanı haline getirilmiştir ve televizyon metinleri ve sınıfsal tahakküm ortak çerçevede incelenmeye başlanmıştır. Edebiyat, sanat, siyaset, cinsiyet çalışmaları gibi pek çok alanda çalışması olan Bourdieu için en önemli konulardan biri de şüphesiz toplumsal sınıftır. Bourdieu'ya göre toplumsal pek çok şeyin altında sınıf ve habitus mücadelesi yatmaktadır, buna medya metinleri de dahildir. Bu yüzden de çalışmanın kuramsal çerçevesini Bourdieu'nun sınıf, habitus ve beğeni kavramları oluşturmaktadır. Bu kavramlar çerçevesinde 2023 yılında Netflix'te yayınlanan Aaahh Belinda filmi incelenmiş ve Bourdieu'nun sınıf analizi ile bir analiz yapılmıştır.

Abstract

Today, the increase in symbolic consumption has also become visible in media texts. That's why, symbols of social class began to be used more in these texts. The subject has been turned into a field of study by social scientists and television texts and class domination began to be examined in a common framework. One of the prime issues for Bourdieu, who has worked in many fields such as literature, art, politics and gender studies, is undoubtedly social class. According to Bourdieu, the struggle for class and habitus lies at the root of many social things including media texts. Therefore, the theoretical framework of the study is Bourdieu's concepts of class, habitus and taste. Within the framework of these concepts, the movie Aaahh Belinda, which was released on Netflix in 2023, was examined and an analysis was made with Bourdieu's class analysis.

GİRİŞ

Toplumsal yapı, içerisinde farklı ekonomik, kültürel ve sosyal özelliklere sahip birey ve toplulukların olduğu bir oluşumdur. Bu yapı içerisinde çeşitli katmanlar bulunmaktadır ve her bir birey kendisinin bir katman içerisinde konumlandırılmaktadır. Her bir katman birbirinden ayrılmakta ve kendisine ait özellikleri çerçevesinde barındırmaktadır. Bu katmanlar ise toplumsal sınıfları oluşturmaktadır. Toplumsal sınıf kavramı aslında toplumların olduğu andan itibaren vardır ancak sosyal bilimlerde bir tartışma haline gelmesi ve üretim mallarına sahip olanlar ve olmayanlar açısından iktidarın bir boyutu olarak ele alınması 19. yüzyıldan sonra Karl Marx'ın çalışmaları ile başlamıştır. Marx sınıf teorisini sermaye ve üretim mallarına sahip bireyler ve bu mallara sahip olmayan bireyler çerçevesinde iki gruba ayırır. Marx doğrudan sınıf kavramsallaştırmasını iktisadi ilişkiler bağlamında kurar ve üretim mallarının sahipliğine odaklanır.

Kültür alanında çalışmalar yapan ve sınıfsal ilişkileri çeşitli sermaye biçimleriyle açıklayan Pierre Bourdieu ise toplumsal sınıfların her zaman toplum içerisinde olduğunu savunan düşünürler arasındadır. Aslında Bourdieu'nun bu tür bir çözümlemesi Marx'ın kapitalizme ve onun üretim mallarına sahip olanların olduğu sınıf yapısının ötesinde kapitalizm öncesi toplumları da kapsayan bir biçim halindedir. Çünkü Marx sınıf kuramında doğrudan kapitalist sınıf, sermaye ve bunların sahiplik yapısı içerisinde ele alır ancak Bourdieu bunun ötesinde bir yapıya işaret eder ve kapitalizm öncesi toplumlarda da seçkinleşme, sermayeye sahip olanlar ve olmayanlar, yönetenler ve yönetilenler gibi noktaları pek çok farklı sermaye türünü ele alarak toplumsal sınıflar olduğunu ima eder. Bourdieu aslında Marx'ın "tahakküm edenler" ve "tahakküm altında olanlar" şeklinde öne sürdüğü sınıfsal yapıyı kabul eder fakat klasik Marksist kuramdaki gibi bunu sadece ekonomik yapıyla ele alamaz dini, kültürü ve tüm sembolik alanları kuramının zemininde barındırır. Marx'ın sınıfları açıklarken ekonomik sermayeye yaptığı vurguda olduğu gibi Bourdieu'nun da sınıf kavramında sermaye oldukça önemlidir ancak Bourdieu'nun sermaye sahipliğinde ekonomi başat unsur değildir ve çeşitli sermayelerden bahseder bu sermaye türleri, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye şeklindedir. Ayrıca Bourdieu, Weber'in "meşruiyet" kavramını da ele alır ve tahakküm edenlerin, tahakküm edilenlerden rıza almak için bir çaba içerisinde olduğunu öne sürer. Bu meşruiyet süreci ise tüm sembolik alanlarda bir yeniden üretim ile sağlanmakta ve sürekli tekrar etmektedir. (Ünal, 2004, s. 148).

Bourdieu *Distinction*'da çağdaş Fransa'nın toplumsal yapısı, sınıfları hakkında pek çok noktayı açıklar çalışma sosyoloji alanında önemli olduğu kadar iletişim çalışmaları açısından da oldukça önemlidir. *Distinction* ile Bourdieu sınıflar arasındaki beğeni, giyim

kuşam, gündelik hayattaki farklılıkları açıklar (1984: 56) ve beğenilerin yanında zevksizliklerden de bahseder ve "basit olanın zevksizliği olarak atfeder" (Bourdieu, 2015: 702):

"Saf beğeni ve onun kuramını yapan estetik, saf olmayan beğenin ve aisthesis'in (duyumsamanın), yani duyuların hazzına indirgenmiş duyuların hazzın basit ve ilkel biçiminin, -tıpkı Kant'ın 'dilin, damağın ve boğazın beğenisi' olarak adlandırdığı gibi- insanın kendisini dolaylı olarak duyumsamaya teslim etmesinin (başka bir zeminde arsızlık diye adlandırılan) reddi üzerine kurulmuştur. 'Saf beğeni'nin kınadığı basit etkilere kendimizi kaptırmış gibi görünme riski pahasına, estetik dilinin bütünüyle, basit (burjuva etiğinin ve estetiğinin kelimeye verdiği tüm anlamlarıyla) olanın ilkesel reddinin dışına çıkamacılığını ortaya koymak ve özünde tamamen olumsuzlayıcı olan 'saf beğeni'nin öğrenmeden kaynaklandığını kanıtlamak gerekir."

Böylece Bourdieu toplum içerisindeki farklı grupların gündelik yaşam pratiklerini, tüketim biçimlerini ve beğeni farklılıkları "alt, orta ve üst" sınıfsal yapı çerçevesinde ayırır. Sınıfların sahip olduğu bu farklılıkları ise "habitus" kavramıyla açıklar. Bourdieu (2015: 277) habitusu, alışkanlıkların süreklilik ifade ederek cisimleşmesi ve bir kültürden etkilenmesi şeklinde ifade eder. Habitusu içerisindeki birey o bağlamda beğenilere sahip olur ve bir sınır ile çerçevesizdir. Bu noktada her sınıf içerisinde bir kültür oluşturulur ve her beğeni düzeyi için bir üretim ve tüketim ağı, sınırlandırma oluşturulur (Bourdieu, 2015: 254).

Bourdieu'nun sınıf kuramı, yaşanan tarihsel dönem ve toplumsal yapı içerisinde harmanlandığında net bir şekilde okumaya müsaittir bu yüzden de onun çağdaş Fransız toplumu üzerinden oluşturduğu bu sınıfsal kuram başka toplumlardaki yapıları çözümlemek açısından da oldukça önemli ve işlevsel bir konudur. Bu yüzden de Bourdieu'nun çalışmaları başta sosyolojik çalışmalarda kullanıldığı gibi iletişim çalışmalarında da sıklıkla kullanılmaktadır.

Kültür, toplum içerisindeki bireyler arasındaki ilişkinin zeminini hazırlar ancak ayrıştıran ve tahakkümü yaratan da bir unsurdur. Bourdieu'ya göre toplum içerisindeki tüm simgesel sistemler, bireyin gerçekliğini oluşturur ve hiyerarşik yapının oluşumunu sağlar. Giyim tarzından, bilime, felsefeye kadar tüm pratikler toplumsal sınıfları pekiştirir ve yeniden üretir. "Toplumsal temayüz mücadelesi, hangi simgesel biçim altında olursa olsun. Bourdieu'ya göre toplumsal hayatın bir boyutudur." (Swartz: 2018: 18). Bu yüzden toplum içerisindeki iktidar

biçimlerine bakılmalıdır ancak iktidar, toplumdan ayrı bir yapı olarak değil toplumla bütünleşik bir biçimde ele alınmalıdır. Bourdieu için sosyalleşmenin ve simgesel temsillerin tezahürü iktidar ve onunla ilişki kuranlardan bağımsız değildir. Bu yüzden Bourdieu simgesel sermaye ve simgesel şiddet kavramlarını da oluşturur ve her simgesel biçimin iktidarı yaratan ve yeniden üreten bir yapı olduğunu iddia eder. Çünkü Bourdieu'ya göre failer, eylemlerini amaçsız bir boşlukta gerçekleştirmezler, nesnel olan¹ bir toplumsal ilişki çerçevesinde somut toplumsal durumlarla eylemlerde bulunurlar. Bunu açıklamak için "alan" kavramını geliştirir. Onun alan kavramına göre her bir alan kendi iç işleyişi ve kuvvet ilişkileriyle yapılandırılmış bir mekandır. Bu alan, içerisindeki tümüne kendi doğrularını dayatan bir ilişkiler biçimidir. Wacquant (2014: 25-26) bunu bir savaş alanına benzetir, savaşa katılanlar ilgili alanın iktidar yetkesine sahip olma, hiyerarşiyi düzenleme gücünü elde etmek ister alan da bu mücadelenin yapıldığı savaş meydanı gibidir.

Sınıf yapısı, Marksist teoride mesleki iş bölümüyle belirlenmektedir. Mesleki iş bölümü derin bir şekilde ele alınır ve Marksistlerin sınıf kuramının temelini oluşturur. Marksist teori, Bourdieu'ya göre mülkiyet ilişkisine saplanıp kaldığından yeterli değildir. Bourdieu için mesleki iş bölümü bir sistemdir. Temel faktörler sermaye dağılımlarından olan türlerdir. Bourdieu, bu sistemi ayırıp inceler. Bunun için de ekonomik ve sosyal sermayenin iç hacminin totalini kullanır. Bourdieu'nun sınıf ayrımında kolektif olarak egemen sınıf kolektif olarak işçi sınıfı yer alır ayrıca o küçük burjuvazi isimli her iki sınıfa da dahil olmayan üçüncü bir sınıf daha ekler. Bourdieu için bu mesleki sistem sınıf yapısının temelidir (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 24).

Bourdieu'nun sınıf analizinin temelini beğenilere ulaşmadaki eşitsizliğin yeniden üretimi oluşturur, ona göre hâkim sınıftaki kişiler yüksek ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olduğu için bir "özgürlük beğenisi" geliştirirler (Swartz, 2018: 232).

"Göstermeye çalıştığımız gibi, farklı sermaye türlerinin men supları arasında dağılımıyla tanımlanmış bir yapıya sahip olan egemen sınıfın göreceli olarak özerk bir uzam oluşturduğu -her fraksiyon, özünde habitus aracılığıyla belli bir yaşam stiline karşılık geldiği bu dağılımın belli bir konfigürasyonu ile karakterize edilmiş olarak-; fraksiyonlar

arasında iktisadi sermayenin dağılımı ile kültürel sermayenin dağılımının simetrik ve ters yapılar sergilediği, farklı mal varlığı yapılarının, toplumsal güzergâhla birlikte, habitusun ve habitusun pratiğinin tüm sahalarında ürettiği sistemli tercihlerin -ki ortak bir biçimde estetik olarak kabul edilmiş secimler, bu tercihlerin bir boyutunu oluşturur- temelini oluşturduğu doğrusu bu yapıları, yaşam tarzları uzamında da, yani farklı yatkinlik sistemlerinin kendilerini ortaya koyduğu farklı iyelik sistemleri içinde de bulmamız gerekir." (Bourdieu, 2015: 83).

Bu çalışmada ise Bourdieu'nun sınıf, beğeni ve habitus kavram ve analizleri çerçevesinde 2023 yılında Netflix'te yayınlanmış olan "Aaahh Belinda" filmi ele alınacaktır. Film içerisinde hangi unsurlar verilerek üst ve alt sınıf arasındaki ayrımlar ve beğeni farklılıkları işlenmiştir bunun analizi bir nitel veri analiz türü olan betimsel analiz yöntemiyle yapılacaktır.² Çalışmanın kuramsal çerçevesini Bourdieu'nun sınıf kavramı ve onun kavramları oluşturmaktadır bundan dolayı da betimsel analizinin kategorileri bu kuram çerçevesinde belirlenecektir. Film çözümlenebilmek için Bourdieu'nun sınıf analizi önemlidir çünkü Bourdieu'nun sınıf analizinde hâkim sınıf alt sınıfa karşı tahakküm kurmaya çalışmaktadır. Filmde de sınıfsal farklılar açık bir biçimde yansıtılmıştır ve üst sınıfa konumlandırılan Dilara alt sınıfın öznesi olan Handan'ı alt etmeye çalışmaktadır.

1. Bourdieu'nun Sınıf Kavramı ve İktidar Mücadelesi Alanları

Pierre Bourdieu'nun çalışmalarındaki en önemli nokta sınıfı ele alış şeklidir. Toplum, Marx ve Durkheim'da olduğu gibi, eşitsizlikler temelinde ele alır. Ancak Bourdieu bu eşitsizliği bireylere ya da gruplara değil maddi ve simgesel nesnelere ile ele alır. Bourdieu, sınıfa, Marx gibi sadece ekonomik ve ideolojik gerçeklik bağlamında yaklaşmaz. Weber gibi politikayı da kuramına dahil eder ve politikanın değiştirdiğini ve dönüştürdüğünü belirtir. Bourdieu'ya göre sınıflar arasında bir çatışma vardır ve bu da sınıfın temelindeki nedeni anlamak için önemlidir. Mevkiler güç ve ezilen ilişkisi açısından önemlidir. Bu da sermayenin sahiplik yapısını belirler. Bu yüzden sadece ekonomik sermayeden bahsetmez. Sınıfı belirleyen sermayeyi ekonomik, toplumsal, kültürel ve simgesel olmak üzere dört başlıkta ele alır. Çünkü Bourdieu'nun amacı

¹ Bourdieu, The Logic of Practice'de (1980: 54) "öznelğin nesnellığı" diye tarif ettiği bir olgudan bahseder. "Ancak o salt öznel ve nesnelde bahsetmez ve bu yanlış iki karşıtlığı aşmak için hem öznelci açıklamaların iradeciliğinden ve idealizminden uzak bir eyleyici bir kavramı geliştirmeye hem de nesnelci yaklaşımların çoğundaki determinist ve mekanik nedensellikten azade bir toplumsal kavramı geliştirmeye çalışır." (Jahnson, 2023: 13)

² Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre betimsel analiz önceden belirlenmiş kategorilere -ya da bu çalışmada olduğu gibi bir kuram ile- göre nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması adımlarını içeren bir yaklaşımdır.

toplumu yalnızca maddi boyutlarıyla ele almak değil, maddi ve simgesel boyutlarıyla bir bütün olarak ele almaktır. “Burada Marksizmle, özellikle de Louis Althusser’in Fransız yapısalcı Marksizmiyle eleştirel bir diyaloga girer.” (Swartz, 2018: 97)³.

“Toplumsal sınıf ne tek bir nitelikle (sermayenin hacim ve yapısı gibi en belirleyici olan nitelik söz konusu olduğunda bile) ne belli bir nitelikler toplamıyla (cinsiyet, yaş, toplumsal veya etnik köken -örneğin beyaz ve siyahların, yerli ve göçmenlerin payı vb.-gelir, eğitim seviyesi vb.) ne de bir neden sonuç, koşullayan koşullanan ilişkisi içindeki temel bir nitelikten (üretim ilişkilerindeki konumdan) yola çıkılarak sıralanmış nitelikler zinciriyle tanımlanabilir. Toplumsal sınıf, niteliklerin her birine ve pratikler üzerinde uyguladıkları etkilere öz değerini veren tüm ayırt edici nitelikler arası ilişkilerin yapısıyla tanımlanır.” (Bourdieu, 2015: 164-165).

Bourdieu sınıfı, toplumsal yaşamı, ilişkiler bütünü şeklinde ele alır. Bu nedenle teorisinde de eşitsizlik, kültür ve otorite arasındaki ilişkiyi temel alır. Marx’ın ekonomik sermayeyi merkeze alan kuramını genişletmeye çalışsa da yine de ekonomik sermayenin diğer sermayelere karşı ağırlığı baskındır. Ayrıca toplumsal analizin esas nesnesini bireyler ya da gruplar değil, maddi ve simgesel bağlarla iç içe geçmiş bir yapı oluşturmaktadır. Maddi ve simgesel bağlarla iç içe geçmiş yapı iki şekilde kurulur. Birincisi, bireylerin buldukları, eylemlerini oluşturan ve sınırlayan nesnel konumlar halinde “şeyleşmiş” olarak, ikincisi, kişinin bulunduğu dünyayı içsel şekilde tecrübe ederek algı ve değerlendirme düzeylerinde, bireylerin bedenlerinde “tortulaşmış olarak”. Bu yüzden Bourdieu’ya göre nesnelcilik ve öznelcilik arasındaki karşıtlığı aşmak gerekir.⁴

“Bourdieu’nun sınıf hakkındaki yorumu, grup oluşumu ve tahakkümün simgesel boyutu ve mekanizmalarını vurgulaması bakımından emsalsizdir. Sınıflar, tıpkı tüm kolektiviteler gibi, sosyal psikoloji, dramaturji ve ikonolojiden oluşan üç katlı bir çerçevede, tanıma ve yanlış -tanıma yoluyla ortaya çıkıp yaşar-

toplumsal gerçekliğin oluşturulmasına onun temsilini şekillendirmek yoluyla katkıda bulunan devamlılık ve çeşitlilik içeren bir çalışmayla, yani algı kategorilerinin aşılması ve dayatılması yoluyla” (Wacquant, 2014: 206-214).

Bourdieu sadece ekonomik sermayeyi sınıf kuramının temeline koymaz ve sermayedeki hacimsel farklılıkların aradaki farkı belirleyen unsur olduğunu öne sürer. Kültürel ve ekonomik sermayenin sahiplik derecesi hâkim sınıfı belirler. Hâkim sınıfın bir tarafında sanatçı, üniversite öğretim üyesi gibi kültürel bakımdan zengin ancak ekonomik olarak düşük bir seviyede olanlar, diğer taraftaysa ekonomik sermaye miktarı kültürel sermayesinden katbekat fazla olan yüksek ekonomik sermaye sahipleri bulundurulur. Bourdieu bu iki hâkim sınıfın tam arasında bulunan üçüncü bir sınıfa işaret eder -Bourdieu (2015: 490) bu sınıf için küçük burjuvazi tanımını da kullanır- bunlar da ekonomik ve kültürel sermayesi eşit olan serbest meslek ve kamu ya da özel sektördeki yöneticilerdir. Hâkim sınıf arasında iktidara ulaşmak için hep bir mücadele vardır. Bu mücadele alanı yalnızca ekonomik ya da siyasi değil, kültürel meşruiyeti de kazanmayı amaçlayan bir biçimdedir⁵ (Swartz, 2018: 223).

Bireylerin sermayeyle olan sahiplik ilişkisi beğenilerini de belirlemektedir. Her sermayenin ise farklı “alanı” ve bu alanlar bütünüyle ilişkisi bulunmaktadır (Calhoun, 2014: 107).

“Alan, konumlar arasındaki nesnel bağıntıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlanabilir. Bu konumlar, var oluşları ve kendini işgal edenlere, eyleycilere ya da kurumlara dayattıkları belirlenimler açısından, farklı iktidar ya da sermaye türlerinin dağılım yapısındaki mevcut ve potansiyel durumlarıyla, ayrıca diğer konumlara nesnel bağıntılarıyla tahakküm, itaat, benzeşme vb. nesnel olarak tanımlanır” (Bourdieu ve Wacquant, 2016: 81).

Sermayenin farklı alanlarla olan ilişki yapısı yüzünden bu alanlarda etkili olmak isteyenlerin o sermaye türüne sahip olması önemli bir etkidir.

³ “Yapısalcı Marksizmle olan bu hesaplaşmasından, simgesel çıkar, sermaye olarak iktidar, simgesel şiddet ve simgesel sermaye kuramlarını da içeren bir simgesel iktidar siyasal iktidarı geliştirir.” (Swartz, 2018: 97).

⁴ “Bunu yapabilmenin yoluysa, tarihteki toplumsal ve bilişsel yapıların dolambaçlı diyalektiğini, pratiğin içinden çıktığı yatkınlıkların ve konumların karmakarışık dansını kavraya bilecek dört başı mamur bir metodolojik ilişkisizliği benimsemekten geçer.” (Wacquant, 2014: 205).

⁵ Hâkim sınıfın kendi içerisinde bölünmüş olduğunu Bourdieu’dan önce Mannheim (1956’dan akt. Swartz, 2018: 223) 1936’da şu şekilde ifade etmiştir, “modern burjuvazi başından beri ikili bir sosyal kökene sahipti bir yanda sermaye sahipleri, öte yanda yegâne sermayeleri eğitimleri olan bireyler. Bu nedenle bir mülk sahibi sınıftan ve bir eğitilmiş sınıftan söz etmek yaygındı ama buradaki eğitilmiş unsurlar, mülk sahibi unsurlarla ideolojik açıdan hiçbir surette mutabık değildi”.

Bourdieu ayırt etmek için sınıf mefhumuyla esaslı bir tartışmaya girer ve toplumsal hiyerarşisinin en üstünde tahakküm eden ya da üst sınıfları konumlandırır. Bu sınıf tüm sermaye biçimlerine en üst seviyede sahiptir ve orta ve alt sınıfların beğenilerini avamlık ve çığ olmakla suçlar. Ancak Bourdieu eğitim konusundaki sermayenin yanıltıcı olduğunu ve orada üst ve orta sınıf arasında bir rekabet olduğundan şöyle bahseder:

“Farklı sınıfların eğitim sistemiyle ilişkisinde ortaya çıkan ve eğitim patlamasıyla sonuçlanan güncel dönüşümlerin yanı sıra eğitim sisteminin kendisiyle bağıntılı değişimler, hatta unvan ve makamlar arasında kurulmuş ilişkilerin dönüşmesinden (en azından bir ölçüde) doğan tüm toplumsal yapı dönüşümleri, eğitim unvanları için girilen rekabetlerin yoğunlaşmasının sonucudur. Egemen sınıfın (sanayi ve ticaret patronları) ve orta sınıfların (zanaatkar ve tüccarlar) iktisadi sermaye bakımından en zengin fraksiyonlarının yeniden üretimlerini güvence altına almak için eğitim sisteminden yararlanmayı arttırmış olmaları da kuskusuz bu rekabete katkıda bulunur.”(Bourdieu, 2015: 198)

Bourdieu (2015: 354-371), arada kalan sınıflar üzerine de değerlendirme yapar ve bunları “*yarı küçük burjuvazi*” olarak tanımlar. Bourdieu bu yeni sınıfın kültürel sermayesini yoğun görür ancak bu sermaye özellik bakımından düzensiz ya da standartlaşmamış özelliğe sahip olduğu için bu sınıfın özellikle simgesel mal ve hizmetlerde uzmanlaşmış olduğunu ifade eder. Ayrıca bu sınıf profesyonel ve örgün eğitime de sahip olmadığı için “*kültürel gösteriş*”te bulunurlar (Swartz, 2018: 224). Bourdieu bu sınıfın eğitim eksikliğini ve sahip oldukları kültürel sermayenin içkinliğini şu şekilde aktarır (Bourdieu, 2015: 519):

“Eğitim sermayesi eksikliğinden (sıklıkla) kültür araçları veya sanat zanaatkarları gibi yeni mesleklere doğru yönelen, kendi köken sınıflarının ortalamasına göre daha kısa eğitim almış ama orta sınıfların ortalamasına göre daha uzun eğitim almış, aileden edinilmiş bir kültürel sermaye ve çok önemli ilişkilerin sosyal sermayesine sahip, üst sınıf kökenli yeni burjuvazinin mensupları, orta sınıflar içinde en yüksek düzeyde yetkinliğe sahiptirler ve burjuvazinin seçimlerine en çok benzeyen seçimlerde bulunurlar...”

En küçük sermayeye sahip olanlar ise sermayenin üreticisi olan işçi sınıflardır. Kültürel ve ekonomik sermaye bakımından toplumsal yapının en altında bu sınıf yer alır. İşçi sınıfı ekonomik sermayeye

sahip olamadığı için kültürel sermayeye de sahip değildir ve ona ulaşmada sorunlar yaşar. Bourdieu çalışmalarında işçi sınıfı ve onun tercihleri üzerinde pek durmaz aksine bir tutum sergileyerek esas olarak çalışmalarının odağına hâkim sınıfları ve onun tutum ve eylemlerini, beğenilir (Swartz, 2018: 225).

Bourdieu’ya göre ekonomik olarak tüketimin ötesinde bir de kültürel tüketim vardır ve bu aslında bir başka sınıfın kendini daha üste konumlandırma ya da bireyin statü kazanma biçiminin temelidir. Bu yüzden de kültürel üretim ve tüketim egemenliğin kaynağını oluşturmaktadır. Böylece üst sınıfların kültürel beğenileri, en değerli, arzulanır ve egemen hale gelir.

Bourdieu tâbi olanların tâbi toplumsal konumlara razı olduklarından da bahseder. Çünkü tâbi sınıfların yarattıkları habitus, yeniden üreten hayat tarzıyla çepeçevrelenmiş ve bu doğrultuda bir estetik değer yaratmıştır. Bourdieu bu yeniden üretimin en önemli aracı olarak da okulları ele alır ve “*okulların sınıfsal eşitsizliği sosyal sınıf ayrımlarını eğitsel ayrımlara dönüştürerek yeniden ürettiğini*” belirtir (Seidman’dan akt. Öğüt ve Çeğin, 2010: 125).

2. Beğeniler ve Basit Olanın Zevksizliği

Hayat tarzı, sınıfın simgesel tezahürüdür. Bourdieu’ya göre sınıfsal ayrımın temelinde yatan hayat tarzı farklılığını oluşturan şey de beğenilerdir. Beğeni aslında kimilerince bir yatkınlık ve yetenek gibi düşünülebilir fakat temelde Bourdieu bunu sınıfla ilişkilendirir ve onun şekillendirdiğini düşünen çalışmalar yapar. Ekonomik sermayenin sahibi olan hâkim sınıf zamanın da sahibidir bu yüzden hayat tarzı giderek Weber’in “*hayatın sivilizasyonu*” dediği şeye doğru evrilmeye başlar (Bourdieu, 2015: 55-56). Yani Weber’in de işaret ettiği gibi birey, toplumun üst sınıflarına geldikçe bedenine nihai ürün niteliği kazandırır ve belli bir sınıfa mensup olmanın nişanesini hayatındaki bu stilizasyonla elde eder.

Hâkim sınıf üst kültürü öncelikle kendisine mâl eder ve daha sonra da bunu bir ayırım aracı olarak diğer sınıflar üzerinde egemenlik kurmak üzere kullanır. Bu sınıfa mensup bireyler, kültürünü bir meta haline getirerek kendisine mahsus öznel bir sermaye geliştirir. Ancak Bourdieu kültürel sermaye ve onun metalarını evrensel bir akçe niteliğinde ve geçerlilikte kabul etmez. Böylesine bir sermaye hem istikrarsız hem de evrensel nitelikte değildir. Yöneltilen eleştiriler ile altı oyulabilir ve kuşaklara aktarma konusunda da ekonomik sermaye kadar risksiz değildir (Swartz, 2018: 117). Beğeniler biyolojik olarak gelmez ancak içerisinde doğulan aile önemlidir. Bu yüzden kültürlenme ve zevkin geliştirilmesiyle ortaya çıkan bir yetiyi ifade eder. Sanatta estetiğe yatkınlık ise bir eserde formu içerik karşısında yüksek bir seviyeye koyar. Böylece hâkim sınıfa mensup bireyler bu içeriği çözümler ve bir beğeni haline getirirler. Bu açıdan moda gösterir ki hâkim sınıfın giyim kuşam

beğenisi, örtünmeye ve rahatlığa dayalı zaruri bir ihtiyaç değil stili öne çıkartmaya dayalı estetik bir zevktir. Benzer şekilde yeme ve içme de sadece açlığı gidermek amacıyla yapılmaz, kuralların hâkim olduğu bir ritüel biçiminde adeta bir seremoni gibi yapılır. Bourdieu *"basit olanın zevksizliği"* meselesini *Distinction*'da bir bölüm olarak ele alır ve ona göre saf beğenin karşı çıktığı temel şey popüler ürünlerin şiddetinin tam kendisidir. Burada Adorno'nun popüler kültür ve müzik hakkında görüşlerinin de hatırlanması gerektiğini vurgular⁶:

"Şifresi kolayca çözülebildiği, dolayısıyla kültürel olarak az 'malîyetli' olduğu için, basit anlamında kolay olanın, derinliksiz ve 'ucuz' olanın reddi, tabii ki etik ve estetik acıdan kolay olanın, yani basit olup dolaylı olarak erişilebilen hazlar sunan ve bu yüzden 'çocuksu' veya 'ülkel' (meşru sanatın ertelenmiş hazlarıyla karşılık içinde) diye karalanan her şeyin reddini beraberinde getirir. Nitekim bazı klasik müzik konserlerini ve bazı gazete yazarlarının üslubunda göze baran zarafeti ya da 'hafif' (çağrışımları 'basit'in çağrışımlarıyla hemen hemen örtüşen bir sözcük olan) diye nitelenen müziğin aşırı ısrarcılığını, hatta çok bilinen çekiciliğini tanımlamak için 'basit etkiler'den dem vurulur: Mesela Richard Strauss'un Salome'sindeki yedi tül dansının bir icrası eleştirmenler tarafından 'kabare müziği' 'bayağı şehvet düşkünlüğü' ya da 'işporta oryantalizmi' biçiminde kötülenir. 'Avam' yapıtlar, onları kötümek için kullanılan sözcüklerin de işaret ettiği gibi -tabii ki önce 'basit' veya 'hafif', ancak bunun yanı sıra 'havai', 'uyduruk', 'sığ', 'yüzeysel', 'cafcaflı', 'kof' ya da ağız tadı bakımından, 'mayhoş', 'yavan', 'tatsız tuzsuz', 'iç bayı-cı' - sadece ince beğeni sahiplerinin inceliğine yapılan bir çeşit hakaret değil, aynı zamanda kendisine 'basit' şeyler sunulma sına katlanamayan 'zor' izleyiciye yöneltilmiş bir saldırıdır da..." (Bourdieu, 2015: 703).

Beğeni aslında bir tür şiddetin mefhumudur. Ritzer (2013: 536) bunu iki farklı kişinin akordeon ve piyanoyu seçmesi üzerinden açıklar. Buna göre akordeon bayağıyı, piyano seçimi ise farklılığı temsil eder. Bu durumda piyano seçenin akordeon seçene karşı kurmuş

olduğu egemenlik "sembolik şiddet"i oluşturmaktadır. Bu yüzden beğeni varlığıyla bir zevki temsil ettiği gibi zevksiz olanı da hedef gösterir. Bu durum da simgesel ayrımları kavramsal olduğu kadar toplumsal bir biçim haline getirir. Beğenilerle belirlenmiş yaşam tarzı da farklı davranış kalıplarını ortaya çıkartır (Ünal, 2017: 80-383). Bourdieu (2015: 318) tarafından yapılan farklı sınıfların sportif pratikleri üzerine ampirik araştırma ise sporun beğenisi hakkında ise şunları göstermektedir. Hâkim sınıf okul müfredatlarını çocukların fiziksel gelişimi açısından yetersiz bulmakta ve tenis, yüzme gibi sporlara çocuklarını göndermektedir bunun aksine işçiler ise, spor müsabakalarını sadece televizyondan takip etmekte sadece futbolla ilgilenip çocuklarının da sadece ilerde başarılı bir sporcu olmasını arzu etmekte ve sporun fiziksel gelişime katkısıyla ilgilenmemektedir.

Bourdieu (2015: 351), küçük burjuvaziye beğeniler konusunda işçi sınıflardan farklı bir tutumda bulur. Buna göre küçük burjuva ne tam olarak hâkim sınıfın hayat tarzlarına ulaşacak seviyede kültürel ve ekonomik sermayeye sahiptir ne de işçi sınıf kadar onun yokluğuna boyun eğmiştir. Böylece küçük burjuva kabullenme ve bilme arasında bir noktada durur.

"Küçük burjuvazi, işçi sınıfından farklı olarak, temayüz oyununa katılır, ama hâkim sınıfın hayat tarzlarını tam anlamıyla temellük etmesini sağlayacak sermayeye de habitusa da sahip değildir. Hâkim sınıfın belirlediği standartları taklit etmeye çalışır; ama hâkim sınıf estetiği, kültür dünyasına teklifsiz ce ve bildiği bir dünya olarak katılırken, küçük burjuvanın 'temayüz etme gayreti' beceriksiz bir özentiye ele verir. Küçük burjuvazi sınıf atlama hevesi ile gerçek imkânları arasında sıkışıp kalmıştır, dolayısıyla 'hevesler ile imkânlar arasındaki açık uyumsuzluk yüzünden özenti diye algılanan' pratikleri üretir." (Swartz, 2018: 245).

Bourdieu'ya göre beğeniler dinamikler ve sınıflar arasındaki setleri kurar. Eğer başta hâkim sınıfa ait olan bir pratik daha sonra diğer sınıflarca taklit edilir ya da benimsenirse o soylu sınıf tarafından hemen terk edilir ve hâkim sınıfın pratiği olmaktan da çıkartılır (Bourdieu, 2017: 17-18). Böylece Bourdieu, beğenilerin iki tür davranış mekanizmasını ortaya çıkardığını belirtir. Birincisi *"taklit"*, ikincisi ise *"ayrım"*dır.

toplumdaki çelişkileri ortaya çıkarmak yerine var olan sistemi devam ettirmiştir. Böylece Adorno klasik müziği yücelten popüler müziği bayağı bulan yaklaşımıyla "ciddi müzik" ve "popüler müzik" ayrımına gitmiştir. Yine Adorno, iktidar ilişkilerinin hâkim olduğu toplumda gerçek müzik olmaya en yakın müzik olarak muhalif müziğe değinir ancak bu tür bir müzik bile egemenin çıkarlarına hizmet etmektedir.

⁶ Adorno için müzik ideolojik bir mücadele alanı ve sosyal bir olgudur bu yüzden ona göre endüstrileşme ile birlikte endüstriyel ürünler gibi müzik de standartlaşmış ve bireyselliğini yitirmiştir. "Parçası değiştirilen" ve "sahte bireyselleştirilen" (Adorno, 1986: 20) popüler müzik ürünleri şeyleşmiş ve rasyonelleşmiştir. O parçası değiştirilen olarak nitelendirildiği popüler müziği seri üretimdeki otomobillere benzetir. Ayrıca sosyal bilinç üzerindeki uyuşturucu etkisiyle düşünme eylemini baltalamıştır. Müzik özünü kaybederek

“Her sınıf kendinden üstün sınıfların zevklerini taklit eder, ancak eline geçen, bu zevkin indirgenmiş halinden ibarettir. Fakat bu taklit kültürü taklit edilen sınıflar için tehdit niteliğindedir. Zira ayrıcalıklarını yitirmelerine ve hükmeden konumlarının tehlikeye düşmesine neden olur. Dolayısıyla üst sınıflar, kendileriyle diğer sınıflar arasındaki mesafeyi korumak için ikinci bir mekanizmayı, ayırım mekanizmasını devreye sokar” (Jourdain ve Naulin, 2016: 92).

Bu bakımdan alt sınıfın kendisini ayırıştırma ya da üst sınıfın beğenilerine ulaşma çabası beceriksizce bir özentiyeye ve zevksiz beğenilere karşılık gelir. Böylece alt sınıflar bayağı tercihlerde bulunduğu için Bourdieu tarafından basit olanı seçmenin zevksizliğiyle suçlanır.

3. Sınıf Habitusu ve Alışkanlık Oluşturan Güç

Habitus kavramı aslında doğrudan Bourdieu'nun kavramsallaştırdığı bir şey değildir. Durkheim *Fransa'da Pedagojinin Evrimi* adlı derslerinde (1904–1905), Marcel Mouss *Beden Teknikleri Üzerine* makalesinde ve Max Weber ise *Dinsel Çilecilik* (1918) adlı tartışmasında habitus kavramını farklı tahayyül ve Bourdieu'nun habitus kavramından farklı olgulara işaret eder biçimde ele almışlardır⁷. Bourdieu'ya göre habitus, bireyin yaşadığı kültür ile kazandığı bilinci ima etmektedir. Bourdieu, habitus kavramı ile yeni orta sınıfın tüketim pratiklerini ele alır ve nasıl bir “ayırım” oluşturduklarıyla ilgilenir. Kültürel sermayeye ekonomik sermayeye nazaran daha hâkim olan bu yeni sınıf bu sermayeyi alt sınıftan ayırışmak için kullanır ve hâkim sınıfa dahil olmaya çalışır. Birey tüketim pratikleriyle statü kazanmaya çalışır ve doğrudan tüketim kültüründeki gibi hareket etmeye başlar⁸. Tüketime bağlı statü kazanılması serbest pazar ekonomisi ile daha muğlak bir zemine konumlanmıştır çünkü mal ve hizmetlere ulaşım aristokratik yönetim ve feodal ekonomide olduğu kadar zor değildir. Bireyin statü kazanmak için yapmış olduğu tüketim pratikleri kim olmaktan ziyade kim olmak istediği, hangi sınıftan memnuniyet almak istediği konusunda fikir verir (Sweetman, 2003: 529). Bu yeni orta sınıf esasen alt sınıfa mensup kişiler zaten değildirler ancak hâkim sınıfla ortak bir yaşam tarzı kazanmak ve

statü elde etmek için tüketirler, bu da tüketimin ihtiyaç değil de bir statü kazanma boyutunu ortaya çıkarmıştır⁹ (Bocock, 2009: 35). Bourdieu bu yüzden bu yeni sınıfın tüketim pratikleriyle fazlasıyla ilgilenir Fransız toplumu özelinde açıklamaya çalışır.

“Bourdieu Distinction'da habitusun geniş bir estetik beğeni ve hayat tarzı yelpazesinde kendini gösteren sınıf farklılıklarını nasıl açıklayabileceğini irdeler. Fransa'daki toplumsal temayüz mücadelesinde, dört ayrı sınıf habitusuna tekabül eden beğeniler ve hayat tarzları olduğunu görürüz: üst sınıfla gösterişçi lüks ve rahatlık, entelektüeller arasında aristokratik estetizm, orta sınıf gayretkeşlerde sakil özentilik işçi sınıfında özentisiz cehalet ve uyumluluk. Bourdieu, hayal tarzlarına işaret eden geniş bir gösterge yelpazesinde bu dört yakınlık kümesinin tezahürlerinin izini sürer.” (Swartz, 2018: 155).

Habitus kimi araştırmacılara göre alışkanlık ile açıklanır ancak kavram Bourdieu için kültürle edinilen ve bedende cisimleşen bir olguya işaret eder. Bu yüzden bu her bireyde farklı bir tezahürde gerçekleşir. Her birey tarihsel ve öznel bir paradigma oluşturur ve neler düşündüğü ve neler konusunda beklentisi olduğuna dair tüm eğilimlerini ait olduğu habitus çerçevesinde gerçekleştirir.

Bourdieu'nun çalışmalarında habitusu açıklamak için “alan” kavramı da oldukça önemlidir. Buna göre sosyal uzam sanat, iktisat, politika, din, eğitim ya da spor gibi pek çok alanı içerisinde bulunduran toplumsal bir yapıdır (Jourdain ve Naulin, 2016: 122). Tüm bu alanlar ise sosyal grup ve sınıfları ortaya çıkarmaktadır. Yani sosyal uzam hem sermayeye hem de bu sermaye sahipliğinin oluşturduğu bir oluşumun sonucudur. Sosyal grup ve sınıflar arasındaki ilişkiler ise iktidar ilişkilerini ve egemenin tahakkümünü belirlemektedir işte Bourdieu'ya göre sosyolojinin üzerine de bunun nedenlerini düşünmek düşmektedir (Lindell, 2015: 4). Bourdieu alan kavramına önem verir ve üstüne düşer çünkü bir alana sahip olanlar hâkim konuma gelirken diğer sınıflar da bu alanların içerisine girmeye çalışır. Bu iki tür davranışı ortaya çıkarır hâkim sınıf için

⁷ Ancak Bourdieu'nun habitus kavramı aslında Mauss'un daha sofistike bir hale getirilmiş versiyonudur. Bourdieu'nun “bedensel heksis” kavramıyla Mauss'un işaret ettiği habitus kavramının altı çizilmektedir. Bourdieu'ya göre bedensel heksis, farkına varılmış, bedenselleştirilmiş, süreklilik arz eden tertibatlar haline dönüştürülmüş, aklın bilinçli olarak varabileceği yerin ötesinde konuşmanın, kalkmanın, hissetmenin, düşünmenin kolay kolay değişmeyen bir tarzıdır.

⁸ Marcel Mauss, böylesine bir tüketim ile ortaya çıkan kültürün “potlaç (potlach) kültürü” olduğunu öne sürer. Potlaç kültürü bir tür armağan kültürü, armağan ekonomisidir. Potlaç kültürü, gösterişçi tüketime işaret eder ve statü kazanmak için yapılan

tüketimi ifade eder. Amerikan yerlileri ile özdeşleştirilen potlaç kültüründe sunulan potlaç sosyal statü ve itibar kazanmanın önemli ve ilkel koşullarda mümkün bir yolu olarak görülmüştür (Kaptan ve Tutar, 2022: 74).

⁹ Veblen'in “gösterişçi tüketim” kavramı habitus kavramını açıklamak açısından da oldukça önemlidir çünkü bu kavram yeni yaşam tarzlarını inceler. Veblen, gösterişçi yaşam tarzının bir zincir gibi olduğunu söyler ve tüketim de bu zincirin bir halkasıdır. İnsanların kimlik ve aidiyet belirlenimlerini, onun aracılığı ile gerçekleştirdiği düşünülen işteki roller gibi klasik formasyonun yerine Veblen, tüketimi temel taş olarak ele alır.

“muhafaza etme” diğer sınıflar için “alaşağı etme/bozguna” şeklinde. Hâkim sınıfın özneli egemenliklerini korumak için konumlarını korumaya çalışmak için “muhafaza etme” hamlelerini kullanır, diğer sınıflar ise bir üst sınıfa çıkabilmek için “alaşağı etme” hamlesini kullanarak taklit etme eğilimine girer (Bourdieu, 2016: 139).

Habitus, bir sınıfın, özellikle de yeni orta sınıfın, özelliklerini yansıtır ve sınıf içerisinde nasıl yaşanılması gerektiğinin kaynağıdır. Bourdieu, *Distinction*'da istatistiksel verilerle sınıfsal farklılıkların yeme, içme ve diğer günlük rutinlerdeki yansımaları habitus kavramıyla açıklamaya çalışır bu yüzden onun çalışması hem istatistiksel verileri kullanmasıyla pozitivist hem de doğrudan habitusu bir kavram olarak çalışmanın temeline aldığı için anti-pozitivisttir.

Her toplumsal grup ve sınıf kendi varlığını devam ettirme refleksine sahiptir. Bu yüzden her bir sınıf kendi özelliklerini oluşturur ve bu sınıfın üyeleri tarafından bu özellikler yansıtılır. Genelde hâkim sınıflar üst kuralları oluşturur ve alt sınıfların da bu kurallara uyması kendi sınırları içerisinde durması beklenir, hâkim sınıf bunu “ayırt edilmek” için yaparken orta ve alt sınıflar onun özelliklerini taklit eder. Böylece ayırt edilmek, başkalarını da isimlendiren isimlenme sürecidir (Ferreol ve Noreck, 2003: 90). Bourdieu'ya (Bourdieu, 2015: 70) göre habitus hem pratikleri, organize eden “yapılandırıcı yapı” bir yapı hem de sosyal algılarını organize eden, mantıksal bölünme ilkeleri olarak belirlenen “yapılandırılmış yapı” olduğunu ifade eder (Bourdieu, 1984, s.70). Yani habitus hem etken konumda yapılandırıcı bir yapı hem de edilgen bir konumda dış sosyal düzenden etkilenen yapılandırılmış bir yapıdır. Böylece habitus, kültürden gündelik pratiklere kadar pek çok noktayı içerisine alan ve bireyi, bireyin alışkanlıklarını, eylemlerini ve tutumlarını tamamen kapsayan bir kavramı işaret eder. Bireyleri sınıflar ve gruplara ayıran ve ortak özelliklere sahipleri birleştiren hem ayırt edici hem de birleştirici bir konumdadır.

Bourdieu hâkim sınıfın habitus açısından avantajlı konumda olduğunu ve bir tahakküm aracı olarak kullandığını öne sürer. Beğenilerini oluştururken bağımsız otoriter konumda olan hâkim sınıf karşısındaki işçi sınıfı sınırlı bir zorunlulukla beğenilerini içselleştirir (Bourdieu vd., 1965).

“İki sınıfın habitusu arasındaki ilişki, tahakküm ilişkisidir. Hâkim sınıfın beğenileri, zorunluluktan bağımsız olmaktan ziyade görünüşte karizma, bilgi, yetenek sahibi olmak gibi özelliklere dayandığı için meşrulaştırılır. İşçi sınıfına mensup bireyler sınırlı var olma araçlarına dayanarak zorunluluk beğenisini içselleştirmiş olsalar da hâkim sınıfın özgürlük beğenisinin üstün olduğunu kabul ederler. Üst düzey sanat formlarıyla

ilgili fikirleri sorulduğunda, “bunlar bize göre değil”, ya da ‘keşke bu konuda daha fazla bilgim olsaydı’ türünden yanıtlar verirler. Bourdieu, hâkim sınıfın beğeni standartlarının üstün olduğu kabulünü aşılama okul eğitiminin kilit rol oynadığını vurgular.” (Swartz, 2015: 236).

Hiçbir birey biyolojik olarak bir habitusun üyesi olarak doğmaz ancak içerisinde doğabilir. Önemli olan nokta bu konumlandırılmayı belirleyen kişinin biyolojik özelliği değil içerisinde doğduğu ailenin ekonomik ve kültürel sermaye durumudur. Kültürü de içerisine alan habitus tarihin öznesi ve ürünüdür. “Tortulaşmış durum” olarak anlaşılması gereken habitus, bedenin en derin yapısına işlemiştir ve her an harekete geçmeyi beklemektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2010: 29). Bu yüzden birey habitusu hem bedenen hem de zihnen kabul etmiş bir durumdadır. Bourdieu, habitusun tarihin öznesi olması üzerine düşer ve bireyin ve toplumun kolektif pratiklerini ürettiğini öne sürer. Habitus, bireyin algı şemalarına yerleşmiştir ve aslında birey biyolojik olmasa da doğumdan itibaren davranış kalıplarını öğrenerek bunu psikolojik ve sosyolojik bir öge haline getirmektedir.

Habitus, düşüncenin üretimini kendi pratikleriyle sınırlar ve düşüncenin kendi sınırları içerisinde üretilmesine olanak sağlar. Bourdieu'ya göre habitus yalnızca mekaniksel bir belirlenimcilikle sınırlı kalmaz ve düşünceyi bir sınırlandırmaya da tabii tutar. Böylece birey, habitus ile sınıflandırılmış bir üretkenliğe boyun eğer. Bourdieu'ya göre (2015: 55) habitusun bu sınırlandırılmış üretici kapasite ile çelişkilerin çözümlenmesi de imkansızdır

“Habitus, üretilen ürünler için sınırsız bir kapasitedir (algular, yorumlar ve eylemler) ve habitusun sınırları tarihsel ve toplumsal olarak kendi kendine uygun koşullarınca düzenlenir. Habitusun sağladığı koşullanmış ve koşullu özgürlük, öngörülemeyen yenilik yaratmaya uzak olduğu gibi, orijinal koşulların basit mekaniksel olarak yeniden üretilmesine de uzaktır... Habituslarla, üretilen pratikler veya oluşturulan çalışma sistemleri ne benzersiz ve her zaman kendi kendine özdeş olan özün özerk gelişimi ne de yenilik oluşturmanın bir devamı olarak tanımlanabilir. Çünkü habitus; habitus ve Habitusu kışkırtmaya çalışan bir olay arasında öngörülemeyen çelişkiden doğar.... Kısacası, özellikle nesnel düzenlemelerin sınıflanmasında Habitus, “akılcılığı,” “sağduyuyu,” “davranışları,” yani sadece bunları üretmeye yönelmiştir.” (Bourdieu, 1990: 55).

Bireyin eylem ve tutumlarını, gündelik pratiklerini ve toplumsal normlarını belirleyen, bireyi sınırlandıran Bourdieu'nun habitusu, kültür kadar kapsayıcı ve genelleyci olmasa da toplumsal eşitsizlikleri ve altındaki nedenleri sınıfsal bağlamda açıklama açısından kritiktir. Kavram, bireyin ne beğenip ne beğenmeyeceğini salt estetik ya da organik, doğuştan gelen bir haz olarak değil de hiyerarşik olarak açıklamasına fırsat sunar. Bu yüzden habitus için aile ve eğitim kurumlarının rolü önemlidir. Böylece habitus bir alışkanlık olarak bireyce öğrenilir ve diğer kuşaklara da zihinsel bir aktarım yoluyla özellikle aile kurumunun yardımıyla aktarılır. Aile kadar eğitimin alındığı ikinci yer ol okullar da önemlidir ve her sınıf çocuğunun nasıl bir okula gideceğine ekonomik ve kültürel sermayesini kullanarak karar verir. Bu yüzden prestijli okulda yetişmiş bireyin habitusu da burada başlayacak ve beğeni ve zevkleri de bu okula paralel olarak gelişecek ve genişleyecektir (Huang, 2019: 46).

Hâkim sınıfın habitus içerisindeki eylemi ayırım üzerine kuruludur. Küçük burjuvazi ise hâkim sınıfın yerine geçme arzusuyla büründüğü için taklit mekanizmasını kullanır. Alt sınıfı teşkil eden işçi sınıfı ise uyum sağlama ve kabullenme eylemindedirler. Böylece bu habituslar sınıfsal katmanları sürekli ve zorunlu bir olgu haline getirmektedirler (Ünal, 2017: 381). Habitus, yeniden üretim sisteminin egemen olduğu yapıların ürünü olduğundan kurulu düzene ve bu düzenin emirlerine kendiliğinden boyun eğmeyi sağlayıcı bir özelliğe sahiptir (Bourdieu, 2015). Ancak Bourdieu'ya göre habitusun dinamik bir yapıya sahip olduğu ve değişime, değiştirmeye açık olduğu için şartları değiştirebileceğini, yeterli toplumsal değişim ile tahakküme sahiplerinin tahakküme maruz kalabileceğini vurgulamaktadır. *"Habitus sayesinde bireyler, karşılaştıkları durumlara göre sürekli olarak yeni stratejiler üretirken içinde buldukları duruma uyum sağlayıcı sınırsız bir üretkenlik elde ederler"* (Yücedağ, 2018: 74).

Bourdieu'ya göre habitusu anlayabilmek için alan kavramını da çözümlenmek gerekmektedir çünkü alan habitusun işlediği sosyal çevreyi ihtiva etmektedir. Buna göre habitus bireyin sosyal uzam içindeki nesnel konumu ile yakından ilişkilidir (Slothuus, 2005: 80). Birey bir alana girdiğinde o alandaki egemen görüşü doğru çözümlenemezse başarısız olur. Böylece bireyin alan içerisinde habitusun kural ve ödülleri benimsemelidir. Okul burada iyi bir örnek teşkil eder, bir öğrenci okul ile hem kuralları öğrenir hem de kurallara uymanın sonucunda ödüllere sahip olur böylece çocuk ya da genç birey habitusun egemenliğini kabul ederek "oyun"u nasıl oynayacağını öğrenir (Jourdain ve Naulin, 2016: 124). Böylece oyun bir tahakküm ve egemenlik sağlama aracıdır. Yani sınıfsal mücadelenin temeli doğrudan sermaye sahipliğidir, kültürel ve ekonomik iki boyutta. Alan ise bilimin, statünün, değer ve algıların üretildiği çevredir. "Aktörler, alanlarda neyin değerli

kabul edileceğini belirlemek için mücadele ederler. Bu durum, üslupların ve bilginin hızla değiştiği kültürel alanlarda özellikle geçerlidir. Başka deyişle, alanlar meşruiyet mücadelesi arenalarıdır. Bir diğer deyişle simgesel şiddet kullanma hakkını tekeline alma mücadelesi" (Swartz, 2018: 174).

Habitus için aile kurumu her ne kadar önemliyse okul da bir kurumsal yapı olarak yeniden üretilmesi ve pekiştirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca Bourdieu'ya göre müzik de bireyin sınıfını anlamada oldukça önemli bir yere sahiptir bu yüzden Adorno'nun popüler müzik üzerine eleştirisinden faydalanır ve alt sınıfların popüler müzikle, hâkim sınıfın da klasik müzikle olan ilişkisini doğrular.

Yine habitus yalnızca ritüellerde ve yerleşik protokollerde ve bunların işlediği, egemen olduğu toplum ve gruplarda kendisini göstermez, doğrudan gayri resmi ve kişilerarası ilişkilerin hâkim olduğu ve iş gördüğü, nispeten farklılaşmamış toplumlarda da iyi işler (Calhoun, 1993).

4. İnceleme ve Değerlendirme

Çalışmanın inceleme ve değerlendirme kısmında ise "Aaahh Belinda" filminin Netflix'te yayınlanan yeni uyarlaması ele alınacak ve Bourdieu'nun sınıf analizi, habitus kavramı kuramsal çerçevesi olacak biçimde bir değerlendirme sunulacaktır. Çalışma için Bourdieu'nun sınıf çalışmaları öneme sahiptir çünkü filmler gündelik yaşam pratiklerini ve sınıfsal ilişkileri, eşitsizlikleri ve tahakküm ilişkilerini anlamlandırmak için önemli ipuçlarını sunmaktadır (Crossley, 2015: 109). Film analiz edilirken betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem dört ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlar, analizin çerçevesini oluşturma, bu çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguları tanımlama ve bulguların yorumlanması şeklindedir. Bu yöntem ile analizin okuyucuya sade bir biçimde ulaştırılması hedeflenmiştir. Bu yüzden Bourdieu'nun habitus ile hangi kavramları ele aldığı kısaca film örneğiyle anlatılacak ve hangi toplumsal eşitsizliklerin, sınıfsal öğelerin filmde ön plana çıkarıldığı kavramlar üzerinden analiz edilecektir.

4.1. Filmin Konusu

Film, oyuncu olan Dilara'nın hayatı, gündelik pratikleri, iş hayatı ve arkadaş çevresinin aktarıldığı kısa bir gösterim ile başlamaktadır. Daha sonra Dilara'ya sahipleri kuruyemişçi bir aile olan Belinda marka şampuanın reklamında oynaması için teklif gelmektedir. Dilara reklam filminin senaryosunu okuduğunda hüsrana uğramaktadır çünkü canlandıracağı karakter olan Handan iki çocuk sahibi bir bankacıdır. Dilara "böyle bir reklam mı olur şampuan reklam dediğin şeyde bornozu atıp seksi pozlar veren kadın olur" demek ve çekimi reddetmek istemektedir. Ancak reklamda oynamak zorunda kalır ve çekimi bitirmek üzere olduğu anda gözlerini kapatır ve yeniden açtığında kendisini gerçekten Handan'ın hayatında bulur. Handan'ın yorucu,

karmaşık, ihtiraslarla dolu hayatından bir çıkış yolu arayan Dilara aslında Handan'ın sıradan bir ev kadını olmadığı fark eder ve kendi hayatına dönmeye çalıştığı macerası başlamış olur.

4.2. Değerlendirme

Dilara ve Handan'ın hayatları iki farklı sınıfın hayatını temsil etmektedir. Dilara Bourdieu'nun bahsettiği yeni küçük burjuva sınıfa mensup kültürel sermayeye sahip sanatçı bir kadındır, Handan ise bankacı ve alt sınıfa mensup beyaz yakalıdır. Dilara Handan'ın hayatını Bourdieu'nun bahsettiği gibi "avam" bulmakta ve bu hayatı bir rol olarak canlandırmaktan bile kaçınmaktadır. Dilara'nın arkadaş çevresine göre de bu hayat tarzı oldukça avamdır bu filmin 7. dakikasında arkadaşlarının "yani senin Handanları gözlemleme fırsatın olmadı ya, dolma atölyesine gidebildin mi mesela?" demesiyle ortaya çıkmaktadır çünkü Dilara'nın kendi gibi sanatçı olan arkadaşları da bu sınıfa mensup kadınları 'sadece ev işleri yapan' bir özellikte görmekteyler. Yine yemek olarak 'dolma'nın ele alınması da tesadüf değil, alt sınıfı etkili bir biçimde aktarmak için kullanılmıştır.

Dilara ve Handan'ın gündelik rutinleri, giyim kuşamları, yeme içme pratikleri, eğlence anlayışları da birbirinden farklıdır.

"Habitusun davranış modelleri, insanlığa gömülüdür, çok çeşitli şekiller almıştır, dünyaya ilişkin bireysel etkileşimlerin her türlü görünüşünde kendisini açıkça ortaya koyar... Sadece fikirde, konuşma veya giyim kuşamda kendisini ortaya koymaz, aynı zamanda bir bakıma bedende ve bu bedeninin davranışlarında da ortaya koyar." (Wolfreys, 2000).

Aşağıda Görsel 1'deki örnekte sunulduğu şekilde Dilara şehrin merkezinde, tek başına, evcil hayvanıyla sade tasarımlı bir evde yaşarken, Handan ise merkeze uzak olduğu anlaşılabilir bir mahallede, Görsel 2'deki örnekte olduğu gibi eşi ve çocuklarıyla, karışık tasarıma sahip, daha çok varaklı ve eski eşyaların hâkim olduğu bir evde yaşamaktadır. Handan'ın maddi durumuna dair öğeler oldukça belirgindir ve alt sınıftan olduğu toplumun her kesimi tarafından açıkça anlaşılmaktadır. Hatta öncesinde Dilara'nın evi gösterildiği için evrensel olarak da iki sınıf arasındaki farklılıklar kolayca gözlenebilecek bir düzeydedir. Aşağıdaki görsellerde ilki Dilara'nın, ikincisi ise Handan'ın evine aittir. Bourdieu'ya göre evin dekorasyonu sınıfsal bir göstergedir ve sınıflar arasındaki ayrımın görsel bir tezahürüdür.

Görsel 1. Dilara'nın Evinin Tasarımı

Görsel 2. Handan'ın Evinin Tasarımı

Dilara ve Handan, Bourdieu'ya göre ise yeni burjuva ve işçi sınıf karşıtlığı film içerisinde Dilara ve Handan'ın giyim kuşamıyla da sunulmaktadır. Bourdieu'ya göre beğeniler sınıfsaldır ve giyim de beğenileri yansıtmaktadır. İşçi sınıf beğeni konusunda özgürlüğe sahiptir ve istediği her şeyi ekonomik ve kültürel sermayesi yettiğince giyinebilir ancak hâkim sınıf bu özgürlüğe sahip değildir, bulunduğu sınıfı temsilen giyimi örtünmeye ve rahata dayalı değil stil ve formu öne çıkarmaya dayalıdır (Swartz, 2015: 233). Böylece Bourdieu modayı, gündelik hayat pratiğinin bir

bölümü ve habitusun üretimi olarak değerlendirmektedir (Radner, 1999: 96). Görsel 3 ve 4'te Dilara ve Handan arasındaki farklı moda anlayışı verilmiştir. Dilara tam da Bourdieu'nun dediği gibi uyku kıyafetlerinde bile örtünmeyi ve rahatlığı değil stili ön plana çıkarırken Handan, her ne kadar örtünme kastı bulundurmasa da yine de rahatlıktan onun için ön plandadır. Dilara soft renkleri ve modern bir tarzı tercih ederken, Handan özellikle çiçekli elbiseleri tercih etmektedir ve bu da aslında onun alt sınıftan, basma elbise giyen "köylü" kadının şehirdeki halinin bir temsili şeklindedir.

Görsel 3. Dilara'nın Giyim Kuşamı

Görsel 4. Handan'ın Giyim Kuşamı

Bourdieu'ya göre yeme içme hâkim sınıf ve onu taklit eden yeni burjuva sınıf için yalnızca açlık gidermek amacıyla değil bir ritüel olarak adeta bir seremoni şeklinde yapılır. Üst sınıflar için önemli bir ritüel olan yemek, görgü kuralları çerçevesinde yapılır. Dilara da aslında tek yaşayan bir kadın olduğu için bunu seremoni gibi yapmaz ancak açıkça görünmektedir ki sağlıklı ve temiz içeriklerle beslenmeye çalışmakta, Görsel 5'teki örnekte olduğu gibi mısır gevreği ile beslenerek daha batılı, Türk toplumu için geleneksel olmayan bir tutum sergilemektedir. Handan için ise durum karın doyurmaya dayalıdır ve hiçbir kural sofrada hâkim değildir, hatta aşağıda görseli sunulan sahnede Handan'ın kayınbabası 'geçirmekte' ve tüm aile bunu normal karşılamaktadır.

Yine Handan'ın yeme içme pratiği daha ağır içeriklerle bezenmiş ve masa içerisinde karmaşa hâkimdir. Ayrıca Dilara'nın mutfak gereçleri daha modern ve şık denilebilecek bir görünümdeyken Handan'ın gereçleri daha eski, birbiriyle uyumsuz bir yapıdadır. Ayrıca Dilara'ya göre yemek yapmak kendisinin görevi değildir ve bu yüzden Handan'ın hayatına geçtiğinde Handan'ın eşine "bir kadın tut, ben sana her gün yemek mi yapacağım" demektedir. Dilara bu cümleyi üst sınıftan bir kadın olarak kurmakta ve aslında anlaşılmalıdır ki alt sınıfa mensup olan Handan bu duruma boyun eğmektedir. Dilara için yemek yapmak eşler arasındaki işbirliğine dayalıyken, Handan için bu tek taraflı bir sorumluluktur.

Görsel 5. Dilara'ya Ait Yeme İçme Pratikleri

Görsel 6. Handan'ın Ailesine Ait Yeme İçme Pratikleri

Dilara ve Handan eğlence noktasında da iki farklı yönelime sahiptirler. Dilara Görsel 7'de olduğu gibi arkadaşlarıyla alkol tüketen bir kadınken Handan ve ailesi eğlenmek istediğinde pikniğe gitmektedir ve kadınlar alkol tüketmekten de kaçınmaktadır, alkol bu aile içerisinde yalnızca erkekler tarafından tüketilen bir tabuyu da ayrıca işaret etmektedir. Yine burada da yeme içme konusunda Handan'ın temsil ettiği sınıf için bir kural yoktur ve karmaşık sofraya düzeni burada da hakimdir.

Marksist Feminist kurama göre kadınların ezilmelerinin, cinsiyet eşitsizliklerine uğramalarının temelinde ekonomik nedenler yatmaktadır ve ekonomik olarak özgür olmadıkları için bu durum sürekli yeniden

üretilmektedir. Toplumsal dünya her ne kadar sınıflar arası bir tahakkümü barındırsa da aslında sınıfların içerisinde de cinsiyetçi bir tahakküm bulundurmaktadır. Cinsiyetçiliğin kök saldıği mitsel bir dünya görüşünün hâkim olduğu sınıfsal ilişkilerde, iş bölümü ile bu tahakküm sürekli yeniden üretilmektedir. Aslında alt sınıftan olan Handan, görünmesi ve kaynanası Bourdieu'nun bahsettiği gibi eril tahakküme maruz kalmaktadır ve bunun da nedeni doğrudan alt sınıftan olmaları, ekonomik sermayeye sahip olmamanın çaresizliği ile kuşatılmış olmalarıdır¹⁰.

¹⁰ Bourdieu (2014: 50) *Eril Tahakküm*'de durumu şöyle açıklar: "Eril tahakküm, tam anlamıyla hayata geçebilmek için tüm şartları böylece bir arada bulur. Erkekler evrensel olarak atfedilen üstünlük, üretim ve yeniden üretim faaliyetlerinin nesnellikle doğrulanır ve bu nesnellik de kaynağını, erkeğe en iyi kısmı ayıran toplumsal ve biyolojik üretime ve üremenin cinsel iş bölümünden ve ayrıca da tüm habituslara ilişkin semalardan almaktadır. Benzer koşullarda biçimlendirilen, dolayısıyla da nesnel bir şekilde uyumlu hale getirilen bu şemalar, toplumun

tüm üyelerinin algı, düşünce ve eylem matrisleri olarak işlev görür; tarihsel aşkınlıklar, evrensel olarak paylaşıldıklarından dolayı, kendi aşkınlıklarını her bir eyleyiciye dayatırlar... Hükmedilenler, tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulmuş kategorilerle bakarlar, bu da bu kategorilerin doğalmış gibi görünmelerine yol açar. Bu onları sistematik bir şekilde kendi kendini değersizleştirmeye, hatta aşağılamaya götürebilir."

Görsel 7. Dilara ve Arkadaşlarının Eğlence Anlayışı

Görsel 8. Handan ve Ailesinin Eğlence Anlayışı

Erkekler arasında da giyim kuşam sınıfsal bir öge olarak yansıtılmıştır. Görsel 9'daki örnekteki gibi Dilara'nın sevgilisi Serkan, üst sınıf erkeği temsil ederek daha modern ve rahat bir tarza sahiptir yine kadınlarda olduğu gibi amaç örtünmek değil stili ön plana çıkartmaktır. Necati ise alt sınıfı temsil eder bir biçimde

geleneksel Türk alt-orta sınıf aile babası gibi giyinmektedir. İki karakter arasında saç ve sakal tasarımı da farklıdır. Necati'nin bıyığı zaten ilk sahnede onu daha yoksul göstermesi için yüzüne reklam ekibi tarafından ilâştirilmektedir. Böylece bıyık da alt sınıfın habitusu içerisinde bir temsil haline gelmektedir.

Görsel 9. Dilara'nın Erkek Arkadaşı Serkan'ın Giyim Kuşamı

Görsel 10. Handan'ın Eşi Necati'nin Giyim Kuşamı

Filmde dövme de üst sınıfa ait bir unsur olarak yansıtılmıştır. Dilara Handan'ın yerine geçtiğinde belindeki dövmeyle gören eşi "bu ne kına mı?" demektir. Handan'ın eşi duruma şaşırmakta ve karısının dövme yaptırmış olma ihtimalini reddetmekte ama bunu cinsel olarak da çekici bulmaktadır ve aslında burada üst sınıftan olan kadına ait bir özelliği arzulamakta bunu fetişleştirmektedir. Böylece kına alt sınıfa mâl edilirken

dövme ise üst sınıfa mâl edilmektedir. Bourdieu'ya göre hâkim sınıf ayrım mekanizmasına sahiptir aslında dövme de burada alt sınıfın kınasından ayrılışı temsil etmektedir. Böylece filmdeki üst sınıf, kendileriyle diğer sınıflar arasındaki mesafeyi korumak için ikinci bir mekanizmayı, ayrım mekanizmasını devreye sokar (Jourdain ve Naulin, 2016: 92).

Görsel 11. Dilara'nın Dövmesi

Bourdieu'ya göre hâkim sınıfın sanata yaklaşımı da kültürel sermaye hacimlerinin geniş olmasından dolayı daha seçkindir. Bu yüzden hâkim sınıf kendi sanatsal beğenisini ayırt etme unsuru olarak kullanır ve alt sınıflar tarafından taklit edildiği anda da terk ederler. Filmde ise Dilara, Handan'ın sosyal medyayı kullanım biçimini eleştiren bir yüz ifadesi takınmakta ve avamca

bulmaktadır. Handan aslında sanatsal ve seçkin beğeni anlayışından uzaktır bu yüzden Handan'ın sosyal medyayı kullanışı da alt sınıfın ögesi olarak sanattan uzak bir biçimde yansıtılmaktadır, Görsel 12'de verilen örnekte olduğu gibi kamyon arkası, özlü sözler paylaşan bir biçimde.

Görsel 12. Handan'ın Sosyal Medya Kullanımı

Bourdieu kültürel sermayenin elde edilebilmesinde de habitusun önemini vurgular ve bunun için en önemli yerin aile olduğunu belirtir. Aileler, kendi öğrendiklerini çocuklarına aktararak sistemin yeniden üretilmesini ve kültürel sermayenin nesilden nesle aktarımını sağlarlar (Crossley, 2001'den akt. Baran, 2013). Çünkü habitus tarihsel bir üründür ve geçmişten gelerek geleceğe aktarılmaktadır bunun ilk başladığı yer de ailedir. Kişi aileden edindiği “sosyal ben” ile toplumsal uzama geçmekte ve burada sosyal bir kimlik kazanmaktadır. Bu yüzden habitus bireysel değil toplumsaldır. Topluma hâkim olanlar nesilden nesile aktarılan simgesel sermayeleri tabii olanlar üzerinde simgesel şiddet uygulamaktadırlar.

Filmde simgesel şiddetin pek çok tezahürü bulunmaktadır örneğin Handan'ın telefonu Mustafa Sandal'ın şarkısı *Aya Benzer Yüreğim* (1998) ile çalmaktadır ve Dilara bu durumu “iğrenen” bir yüz ifadesi ve şaşkınlıkla karşılamaktadır. Bourdieu bu konuda Adorno'nun popüler müziğe dair eleştirisiyle cevap verir ve *Distinction*'da “basit olanın zevksizliği” şeklinde açıklar. Çünkü Bourdieu'ya eğitim durumu ve kültürel sermaye beğenilerde rol oynamaktadır. Klasik müzik, North ve Hargreaves (2008) dâhil, müzik beğenisi ve tercihi hakkında araştırma ve tartışma yürütenlerce en temel toplumsal sınıf ayırım malzemesi olarak kullanılmıştır. Bourdieu için klasik müzik evrensel ve ölümsüz bir niteliktedir bu yüzden beğenisi popüler müzikten daha seçkin bir konumdadır¹¹. Müzik beğenisi gibi estetik yargılar da kişinin zamanla biriktirdiği

kültürel sermayenin bir ürünüdür. “Hiçbir şey, insanın ait olduğu sınıfı doğrulaması noktasında, yani eksiksiz biçimde sınıflandırılması açısından müzik beğenileri kadar belirleyici değildir” (Bourdieu, 2016: 185).

SONUÇ

Bourdieu'nun sınıf, habitus ve beğeni kavramları toplumsal ikilikleri açıklamak, toplumsal gerçekliği kavramak ve toplum içerisindeki eşitsizlikleri anlamlandırmak açısından önem arz etmektedir. Bourdieu özellikle habitus kavramı ile bu eşitsizliklerin sosyal uzamda nasıl yeniden üretildiği de açıklanmaktadır. Bireyin eylem ve tutumlarını, gündelik pratiklerini ve toplumsal normlarını belirleyen, bireyi sınırlandıran Bourdieu'nun habitusu, toplumsal eşitsizlikleri ve altındaki nedenleri sınıfsal bağlamda açıklama açısından kritiktir. Kavram, bireyin ne beğenip ne beğenmeyeceğini salt estetik ya da organik, doğuştan gelen bir haz olarak değil de hiyerarşik olarak açıklamasına fırsat sunar. Bu yüzden habitus için aile ve eğitim kurumlarının rolü önemlidir. Biyolojik olarak bir habitus ile doğmayan ancak habitusun içerisinde doğabilen birey için ailesinin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermaye çok önemlidir. Çünkü kültürü de içerisine alan habitus tarihin öznesi ve ürünüdür. Çeşitli katmanlara sahip olan toplumsal yapı, esasen ekonomik sermaye ve kültürel sermaye ile bir bağ içerisinde ve bu bağ farklı sınıfları ve sınıf fraksiyonlarını ya bir araya getirerek sınıfsal çekişme ve alaşağı etme mücadelesi yaratır ya da birbirinden uzaklaştırıp setler çekerek ayırır

¹¹Bourdieu için müzik çalışmalarında önemli bir yere sahiptir ve onun yerini *Distinction*'da şu şekilde tasvir eder. “Müzik, ruha hitap eden sanatların en manevi olanıdır ve müzik aşkı ‘maneviyatın’ bir teminatıdır. Sadece dinsel dilin dünyevileşmiş biçimlerinin (örneğin psikanalitik dil) ‘dinleme’ ye ilişkin sözcük dağarcığına günümüzde verdiği olağan dışı değeri düşünmek bile bunun için yeterlidir. ‘müzik ruhu’, ‘ruhun müziği’ üstüne sayısız çeşitlemelerin de gösterdiği gibi müzik, bir yanıyla en

‘derin’ ‘içsellige’ (iç müzik) bağlıdır ve dahası ‘manevi’ olmayan konser yoktur... Müzik, tabiatıyla en ‘saf’ sanattır: Hiçbir şey söylemez ve söyleyecek hiçbir şeyi yoktur, hiçbir zaman gerçekten bir anlatım işlevine sahip olmadığından, en sofistike biçimlerinde bile toplumsal bir mesaj taşıyan ve ancak seyircinin değerleri ve beklentileriyle anlak ve derin bir uyum sayesinde sahiplenebilen tiyatronun tam tersidir.” (Bourdieu, 2015: 35).

eder. Aslında tüm bunlar farklı zaman ve koşullarda değil bir arada, aynı anda gerçekleşir. Farklı habitustan bireyler giyim kuşam, iç dekorasyon, eğlence, spor, mutfak gibi kültürel sermaye alanlarında ve tüketim pratiklerde farklı özelliklere sahiptir. Bourdieu'ya göre tüm farklılıklar toplumsal rekabeti ortaya çıkarır.

Bourdieu'nun sınıf kavramının temelini toplumsal hiyerarşi ilişkileri oluşturmaktadır. Hiyerarşinin en üstünde bulunan hâkim sınıf ve ne altında bulunan işçi sınıfı arasındaki rekabetin en ayırt edici tezahürü beğenilerdedir. Bu farklılık bilinçli olarak hâkim sınıfça belirlenmektedir ve alt sınıflar tarafından taklit edildiği anda terk edilmektedir. Çünkü farklılık ortadan kalkarsa hiyerarşik üstünlük de ortadan kalkar.

Sınıfsal farklılıkların ve tahakküm ilişkilerinin "Aaahh Belinda" filmi özelinde nasıl ele alındığı ise Bourdieu'nun sınıf, beğeni ve habitus kavramları çerçevesinde ele alınmış ve bir değerlendirme sunulmuştur. Film göstermektedir ki sınıfsal farklılıklar medyada da kendisini göstermekte ve hâkim sınıfla işçi sınıfı arasındaki setler burada da yeniden üretilmektedir. Bourdieu'nun özellikle *Distinction*'da (2015) bahsettiği farklılıklar ve ayrımlar çalışmanın örneğini oluşturan filmde kendisini göstermektedir. Ayrım mekanizmasına sahip olan hâkim sınıf bu mekanizmaya sahip olmayan işçi sınıfını yönlendirmekte ve işçi sınıfının ekonomik ve kültürel sermaye kısıtlılığını kullanarak onları alt sınıfa ait beğeniye mahkûm etmekte ve simgesel şiddete sembolik alanda maruz bırakmaktadır. Bu yüzden buradaki beğeni şiddeti de yaratmaktadır çünkü hâkim sınıfın beğenisi varlığıyla bir zevki temsil ettiği gibi zevksiz olanı da hedef gösterir. Bu durum da simgesel ayrımları kavramsal olduğu kadar toplumsal bir biçim haline getirir. Film içerisinde Dilara'nın hâkim sınıfı temsilen Handan'ın hayatına karşı yönelttiği eleştiriler de bu şiddetin mefhumudur ve Bourdieu'nun bahsettiği habitusun alaşağı etme gücünü göstermektedir.

Filmde de habitusun içerdiği tüm beğeni farklılıkları kendisini göstermektedir ve tüm öznelereyle sınıf kavramı karşısında bilinçli ya da bilinçsiz izleyicinin gösterimine sunulmaktadır. Dilara'nın şiddetle Handan'ın hayatını reddetmesi ve eleştirmesi hâkim sınıfın işçi sınıfı alaşağı etmesine, avam olarak suçlamasına birer örnektir. Ev dekorasyonu, giyim kuşam, yemek yeme alışkanlıkları ve gastronomi beğenileri, görgü kuralları, spor alışkanlıkları ve beğenisi, sanatla olan ilişki, sosyal medya kullanımı, gündelik rutinler, eğlence anlayışı ve diğer tüm ayırt edici unsurlar filmde Bourdieu'nun sınıf kuramına, habitusuna ve beğeni kavramına ilişkin tutarlılıkları da barındırmaktadır.

Kaynakça

- Bocock, R. (2009). **Tüketim**. Ankara: Dost.
- Bourdieu, P. (2000). **Televizyon Üzerine**. İstanbul: Yky
- Bourdieu, P. (2015). **Ayrım**. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2016). **Sosyoloji Meseleleri**. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2016). **Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2017). **Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calhoun, C. (2007). **Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connell, C. ve Mears, A. (2018). **Bourdieu and the Body. The Oxford Handbook of Pierre Bourdieu**. (Ed. Thomas Medvetz -Jeffrey J. Sallaz). New York: Oxford University Press, 561-576.
- Ferréol, G. ve Noreck, J. (2003). **Introduction à la Sociologie**, Paris: A. Colin.
- Huang, X. (2019). Understanding Bourdieu - Cultural Capital and Habitus. *Review of European Studies*, 11(3), 45-49.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). **Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, M. Ve Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu, *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 1, 23-38.,
- Mauss, M. (2005). **Sosyoloji ve Antropoloji**. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özkan, S. (2019). "Korunaklı Site Modelinin Sınıfsal Habitusu Üzerine Bir Araştırma: Kahramanmaraş Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Öğütler, V. S. ve Çeğin, G. (2013). E. O. Wright'ın Mikro Kavramları ile P. Bourdieu'nün Kavramsal Repertuarı Arasındaki Sentezin Empirik Analizde Yaratacağı İmkânlar. *Praksis Dergisi*. 32: 65-89.
- Ritzer, G. (2013). **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Swartz, D. (2018). **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ünal, A. Z. (2004). Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Wacquant, L. (2003). Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu'nun Sınıfı Yeniden Çerçevelemesi Üzerine. **Cogito Dergisi**. (76): 204-229.